

Fer el futur: la planificació sociolingüística*

1. ON ES VOL ARRIBAR?

És realment important, en parlar de l'esdevenidor de la llengua catalana, d'aclarir-nos d'entrada sobre com concebem aquest futur. És a dir, què és el que ens volem proposar?, aconseguir de *mantenir* el català, simplement fent la viu-viu, més o menys present en algunes funcions i en algunes capes socials i geogràfiques del seu territori tradicional, o bé, per contra, arribar a poder construir una comunitat lingüística plenament normal, *estable i viable* en el marc de l'Europa contemporània i futura? Fixem-nos que el camí a recórrer pot ser força diferent si ens plantegem l'assoliment d'un o altre objectiu.

La veritat és, però, que posats davant de les dues perspectives, podem veure força clar de seguida que l'únic propòsit realista i positiu d'una comunitat lingüística *anormalitzada* —és a dir, minoritzada— hauria de ser precisament intentar d'acabar radicalment amb la anormalitat, acabar d'una vegada amb el problema, és a dir, modificar les condicions estructurals que la fan ser minoritària per tal d'esdevenir, així, segura del seu ple manteniment i reproducció futurs. I no, només, per coherència lògica sinó perquè, si el català no va cessant de ser minoritari i no es converteix en hegemònic en el seu

* Aquest text és una reelaboració global de diversos treballs —alguns publicats parcialment i d'altres encara inèdits— elaborats durant els anys 1986-1990.

propí territori en les comunicacions públiques, el procés de minorització probablement no quedarà pas estroncat i la recuperació no tindrà prou força per aconseguir l'estabilitat i la reproducció natural de la llengua, en el mateix nivell que la resta de comunitats lingüístiques normals d'Europa.

Des d'aquest punt de vista, l'èxit del procés de normalització implica, doncs, haver anat creant les condicions necessàries no solament per a evitar que el nombre relatiu de les persones que tinguin el català com a *llengua primera* vagi disminuint sinó per fer que aquest nombre vagi creixent —a l'interior del propi territori— tot decantant l'evolució general de la situació a favor del català i no de l'altre codi al·lòcton en conflicte, el castellà. Arribar en aquest context vol dir, doncs, haver canviat l'idioma predominant en les comunicacions públiques —institucionalitzades— dels països de llengua catalana, de manera que, gradualment, la llengua preferida —pel fet de ser més útil i necessària— de més i més gent d'aquests territoris per pujar les noves generacions no sigui, de forma voluntària, la castellana sinó la catalana. Tornar a aconseguir que la llengua autòctona —el català— sigui, de forma *natural*, la llengua primera de la majoria de la població resident a la nostra àrea lingüística —i que, així, sigui reproduïda i transmesa intergeneracionalment amb tota normalitat i sense cap interposició d'un altre codi— és, de fet, l'objectiu central i més important de qualsevol procés de normalització lingüística. Es tracta, per tant, de salvar la llengua per a un llarg període i no pas d'atenuar simplement un procés de minorització i de substitució lingüístiques ja en curs des de fa temps.

En una primera macroetapa d'aquest procés de normalització lingüística que es vol reeixit hauria, doncs, de ser possible aconseguir:

a) el cessament de tots els efectes que sobre l'ús lingüístic de la comunitat catalana ha produït la situació de total *subordinació política* especialment des del segle XVIII (és a dir,

acabar amb la situació de minorització lingüística d'origen institucional en el propi territori); i

b) si més no, la bilingüïtzació generalitzada i efectiva en català de l'ampli conjunt d'*immigrats* d'àrea lingüística diferent arribats fonamentalment a partir de la segona meitat del segle actual.

Més operativament, això vol dir que la normalitat mínima a la qual es vol arribar es caracteritzarà per una situació en què (1) d'una banda la comunitat catalana *rebrà* i *emetrà* els seus missatges lingüístics habituals —tant si són produïts en el pla individual com institucional— en el codi propi, de manera que el castellà li serà només d'ús secundari, i (2) paral·lèlament i necessàriament, els individus d'origen immigrant *rebran* també majoritàriament en català els missatges lingüístics i usaran habitualment aquesta llengua per adreçar-se a les persones d'origen autòcton i per a la gran majoria de les seves altres activitats, almenys públiques.

2. DES D'ON?

L'actual estat de coses quant al comportament lingüístic a Catalunya és resultat d'una doble causació interrelacionada: un llarg període de subordinació política i massives migracions d'individus procedents precisament del grup subordinant. El resultat d'aquest doble procés en les comunicacions *individualitzades* —les produïdes pels individus en tant que persones particulars— és l'existència de molt més coneixement i ús del castellà per part dels autòctons que no pas del català pels immigrants, situació que reflecteix adequadament el context global en què s'han produït aquests esdeveniments històrics. Pel que fa a les comunicacions *institucionalitzades* —les produïdes per individus en tant que membres d'organitzacions no-oficials i oficials i, doncs, per les organitzacions mateixes— sembla que, en termes generals, és igualment predominant encara

l'ús del castellà i no pas el del català malgrat els avenços que des de les institucions directament controlades per l'administració pública catalana s'han produït en la darrera dècada.

En els comportaments individualitzats del grup de llengua primera catalana (GL1Ct) hi ha dues funcions essencials on el català s'ha d'estendre: en tota l'expressió escrita i en les comunicacions intergrupals (és a dir, amb el grup de L1Cst). El principal inconvenient per a l'adopció del català en el pla escrit per part del seu propi grup lingüístic és la manca de coneixement generalitzat de les normes ortogràfiques, gramaticals, lèxiques i d'estil d'aquest codi, a causa de la no-escolarització en aquest idioma. Malgrat els esforços fets a través dels cursos per a adults és evident que és molt difícil aconseguir una generalització massiva d'aquests coneixements entre la població adulta. S'avança, en canvi, en les noves generacions que van essent escolaritzades en aquest codi gràcies a les mesures polítiques adoptades en l'àmbit educatiu. Pel que fa al segon aspecte, la comunicació intergrupals —és a dir, entre autòctons i immigrants— en català troba com a principal factor de retard d'una banda la pròpia rutina subconscient de la majoria del GL1Ct i de l'altra la no-bilingüïtzació emissora —és a dir, no parlar en català— de la majoria del GL1Cst, fenòmens d'altra banda força interrelacionats com és evident. En l'actual situació són signes d'avenç el fort augment en la comprensió del català i una creixent acceptació per part del GL1Cst del fet que el GL1Ct pugui parlar en català amb naturalitat amb ells, en especial en reunions públiques, en el nou marc democràtic i constitucional que, com a mínim, legitima el català com a llengua pròpia i oficial de Catalunya. També la impulsió en la bilingüïtzació en català de les noves generacions del GL1Cst gràcies a la política lingüística escolar (encara, però, de resultats incerts) és una dada nova de l'actual situació de la qual, però, no coneixem encara els resultats reals en l'ús lingüístic social.

Quant als comportaments institucionalitzats els canvis fo-

namentals s'han de produir en les comunicacions tant exteriors com interiors de les institucions i organitzacions. Les primeres constitueixen el que s'ha anomenat sovint la «presència pública del català» i les segones vénen a ser la llengua del treball quotidiana si més no de la població activa. No existeixen ara per ara gaires estudis que ens puguin donar una quantificació aproximada de l'ús lingüístic en les institucions de Catalunya. Això no obstant, les impressions i la lògica de la situació fan pensar que, en tot cas, som encara lluny d'una situació en què el català sigui el codi majoritàriament usat en aquest tipus de comunicacions. Sembla que hi ha hagut avenços en els organismes administratius directament controlats pel govern autònom —amb diferències segons els casos, però potser bàsicament en els missatges impresos i en els adreçats a l'exterior—, en el sistema educatiu i en alguns dels mitjans de comunicació, també en especial els de caràcter públic. En canvi es nota menys avenç en les institucions de dependència privada. En aquestes la rutina anterior i/o la consideració d'«inútil» i de nova «càrrega» que representa l'ús del català en les seves comunicacions fa probablement lenta i difícil la imperiosa transformació dels usos lingüístics d'aquests organismes. A més d'aquesta definició de la realitat que veu el català com una «nosa» i de l'absència de regulacions de clar compliment que facin avançar en la pràctica l'ús d'aquest idioma, constitueix igualment un factor de retard el ja citat desconeixement de la normativa escrita i oral estàndard del català per part de molts dels individus encarregats d'elaborar i produir els missatges institucionalitzats, fet que dificulta qualsevol decisió d'usar-lo habitualment. Factors d'avenç en aquest terreny privat l'han constituït fins ara les pròpies ideologies d'alguns directius d'institucions que els han portat a dur a terme processos d'extensió de l'ús del català en les seves organitzacions i algunes tímides mesures del govern català per impulsar l'augment de la presència de l'idioma propi en alguns sectors.

Arribats aquí, cal tenir molt present —com emfasitzarem

després— que són precisament les comunicacions institucionalitzades els elements fonamentals d'una política de canvi lingüístic massiu. I aquest nivell de comunicacions únicament pot ser incidit de manera global pel poder polític, el qual ha de regular indefectiblement l'ús dels idiomes en aquesta esfera, tant en les activitats de dependència oficial o semi-oficial com en les altres de responsabilitat privada. La potenciació adequada del català com a llengua vehicular de l'ensenyament des dels nivells més baixos, la generalització del seu ús progressiu primer en les activitats externes i impreses de totes les institucions i després en les de caràcter intern —o bé alhora—, la impulsió de la regulació lingüística de les comunicacions que arriben a Catalunya però produïdes en altres punts del territori estatal i la promoció de l'ús del català en igualtat amb les altres llengües en els òrgans polítics espanyols i europeus són línies d'actuació fonamentals i urgents per a l'èxit del procés d'extensió de l'ús social del català. Cal ser molt conscients, doncs, de —a diferència de la filosofia que sembla que ha inspirat fins ara moltes de les actuacions de la política lingüística catalana— posar menys accent en l'individu i molt més en la institució, segurs de la interdependència existent i, a més, de la inutilitat i ineficàcia probables d'altres camins.

A partir del context actual, i essent conscients de la variabilitat potencial de l'actuació humana i, doncs, de la inseguretat de les previsions de futur, sembla poder afirmar-se que, en el pla de la competència lingüística i en el de les comunicacions individualitzades del GL1Ct, es podrà anar produint una alfabetització en català de la nova generació i el manteniment, en general, dels comportaments orals fins ara ja existents. Més dubtós sembla, en canvi, la modificació de la norma intergrupals fins ara favorable al castellà. Pot ser que l'actual context no tingui prou força per reinvertir la situació a favor del català en les converses entre persones de distint origen ètnico-lingüístic, donada la continuïtat de la bilingüïtzació en castellà de la nova generació del GL1Ct des de ben aviat i l'encara

menor bilingüïtzació en català del GL1Ct. Això no obstant, sí que sembla poder preveure's un augment —tot i que lent— de l'ús del català en aquest tipus de converses, si bé no sabem si podrà ser majoritari o no. Pel que fa al GL1Ct, la nova generació tindrà amb tota probabilitat una comprensió prou bona del català però és molt menys segur que desenvolupi l'expressió al mateix nivell, ja que els mecanismes de desenvolupament són diferents i l'actual context —en especial, en els llocs on demolingüísticament el grup immigrat sigui majoritari— no facilita encara gaire la pràctica del català a la gran majoria dels immigrants de segona o tercera generació. Pel que fa al pla escrit pot donar-se el mateix problema, si bé hi ha individus que poden tenir més facilitat en l'expressió escrita que en l'oral. La majoria de les generacions adultes —tant de L1Ct com de L1Cst— continuaran probablement en un estat semblant a l'actual en els seus comportaments i competències lingüístiques. Els adults de L1Cst continuaran desenvolupant la comprensió del català, però també molt menys l'expressió en aquest idioma, ja que el context no els ho exigirà prou i l'edat adulta els ho farà també més difícil.

Cal no perdre de vista tampoc un fenomen enormement important i crucial: en el pla demolingüístic la tendència no sembla ser pas l'augment del català com a L1 de l'actual població de Catalunya sinó a l'inrevés (vg. Generalitat de Cat., Dept. d'Ensenyam. 1984). És a dir, l'evolució porta cap a una disminució del grup de L1Ct i cap a un augment dels infants que tenen alhora el català i el castellà com a llengua primera —bilingües familiars— i del grup de L1Cst, a conseqüència probablement del diferent índex de natalitat que fins fa poc han tingut els dos grups lingüístics per una banda i per l'alt nombre de matrimonis mixtos per l'altra. Des d'aquesta perspectiva l'avenç del català com a L2 —llengua adquirida en segon lloc— no deixa de ser un pobre èxit que pot ser aturat ràpidament si un dia la majoria de la població ho considerés ja inútil. Una comunitat lingüística normalitzada es caracterit-

za, evidentment, perquè el seu codi és el preeminent o l'únic usat en les comunicacions institucionalitzades, però alhora i més fonamentalment perquè és el *seu* codi, el propi del grup ètnico-cultural i, doncs, l'usat com a L1 de la immensa majoria de la població. Si el procés persisteix és evident que la urgència i radicalitat de mesures efectives sobre les comunicacions institucionalitzades augmenta i esdevé crucial per a l'inici de la recuperació, encara que sigui lenta, de l'adopció del català com a L1.

En l'actual conjuntura la tendència en el pla de les comunicacions institucionalitzades sembla ser que el català anirà avançant —tot i que també amb certa lentitud— en les institucions de directa dependència de l'administració autonòmica i local, però força menys en les de dependència privada. Aquestes últimes no semblen presentar globalment tendències gaire decidides a la incorporació del català ni en les seves comunicacions internes ni externes. D'importància especial són els canals de televisió, les emissores de ràdio, la publicitat i l'àmbit de retolació/cartells en general per tal com tenen una incidència constant i simbòlicament atractiva per als individus. En conjunt, la situació actual ha tendit a empitjorar darrerament per l'aparició de més canals de TV i ràdio privats d'abast estatal, incomprendible sense cap regulació a favor del català. Quant a la relació individus/institucions privades no sembla tampoc observar-se gaire forta una línia d'avenç cap a poder *atendre* els clients o usuaris en català (és a dir, no solament «entendre» —la qual cosa no és efectiva— sinó respondre'ls o preguntar-los ja en català com a norma). Per això, molts catalans continuaran no usant el català en la seva relació oral amb moltes organitzacions, donat l'hàbit adquirit i consolidat durant anys. Rètols i cartells potser tendiran a igualar-se o a augmentar a favor del català en les zones del territori amb més població autòctona, però, amb l'actual marc normatiu, continuarà la preeminència del castellà en les àrees metropolitanes, així com en les etiquetes, catàlegs, fulls d'instruccions, etc.

En l'àmbit educatiu la situació no és pas més clara. La presència encara de nombrosos mestres sense coneixement del català, els defectes del reciclatge, les mesures encara tímides de generalització de l'ús del català com a idioma vehicular preeminent en tots els nivells de l'ensenyament i l'existència d'un contingent nombrós d'escoles privades on el català és poc present no semblen augurar gaire èxit a l'objectiu que *tots* els infants de Catalunya —en especial els de L1Cst més segregats— dominin el català en un nivell semblant a l'actual del castellà. Quant a l'àmbit de la justícia, l'administració perifèrica de l'estat i les empreses semipúbliques estatals pot continuar l'actual situació escandalosa de molt poc ús del català fins i tot en les comunicacions externes.

Globalment l'evolució de la situació no sembla que hagi de ser —de continuar l'actual context— cap a una preeminència del català en les comunicacions institucionalitzades i, en conseqüència, tampoc cap a un canvi ràpid i majoritari de la norma lingüística intergrup al i, doncs, tampoc cap a una recuperació del català com a L1 de la majoria de la població, tant d'origen autòcton com immigrant. Es tractarà d'una situació d'alfabetització dels autòctons en el seu primer idioma i del seu dret d'usar el seu codi en les institucions autònomes, però alhora també de massiva bilingüització d'aquests i de menor grau de bilingüització del grup de L1Cst —idioma d'ús en *totes* les institucions—, el qual grup, a més, pot anar augmentant en nombre, juntament amb els bilingües familiars que poden fàcilment no sentir-se lligats identitàriament al català i, doncs, actuar en la pràctica afavorint el castellà. En aquesta conjuntura, la internacionalització creixent i, en especial, la integració europea, amb l'aparició d'un nou escenari de relacions, de mobilitat i d'interdependències, no sembla afavorir gaire la consolidació d'una situació que doni estabilitat i seguretat al futur de la llengua catalana.

3. COM S'HI POT ARRIBAR? TEORIA I PRÀCTICA

Assolir amb èxit els macroobjectius esmentats a l'apartat 1 a partir d'una situació com la que ara hem dibuixat no sembla que sigui possible, segons l'experiència internacional, sense una decidida actuació i implicació dels poders públics de la societat en vies de recuperació nacional. Els processos de normalització lingüística no són pas globalment fenòmens que puguin produir-se sense aquesta activa participació del poder polític, independentment de les actuacions complementàries per part de la societat civil. La normalització lingüística necessita, doncs, un vast programa d'actuacions sobre el conjunt humà que el protagonitza, la qual cosa demana una teorització efectiva del canvi dels comportaments lingüístics i una planificació generalitzada de les accions que calgui dur a terme.

La consecució dels objectius a) i b) esmentats en l'apartat 1 demana intervencions sobre quatre grans aspectes diferenciats del fet lingüístic:

1. les pròpies *formes* lingüístiques, és a dir, el codi;
2. la *competència* lingüística dels individus;
3. els *comportaments* lingüístics, tant dels individus com a tals com quan actuen en tant que institució social; i
4. les *idees* dels individus sobre el fenomen lingüístic.

Les actuacions sobre l'aspecte núm. 1 són de caire molt diferent a les de la resta de punts esmentats. Per tal com es tracta de decidir o crear *formes* lingüístiques que seran posteriorment vehiculades amb la sanció de l'autoritat com a «correctes», «estàndards», etc., això pot ser fet per un nucli reduït d'experts als quals se'ls reconegui la legitimitat de fer-ho. Els aspectes 2, 3 i 4, però, necessiten d'una intervenció diferent, ja que el que cal transformar és precisament capacitats, conductes i definicions de la realitat d'un enorme nombre d'éssers humans. Normalment, doncs, aquest segon tipus d'actuacions hauran de recaure sobre aquells organismes polítics i socials responsables de la determinació habitual d'aquests aspectes i,

per tant, capaços ara de promoure també el canvi individual i institucional en aquests punts de la realitat psicossociolingüística. Aquests organismes determinants socialment de la competència, dels comportaments i de les idees o «actituds» lingüístics són tots aquells emissors als quals els individus s'exposen i/o hi tenen relació regular i hi atorguen —conscient o subconscientment— una atenció i una valoració especials que fan que aquests darrers siguin influïts per aquells. Així, els missatges lingüístics vehiculats des de i a l'interior del sistema d'ensenyament, dels mitjans de comunicació, dels organismes polítics i de l'administració pública, de les empreses, dels serveis socials, etc. poden afaïçonar, amb el temps i, en especial, a través dels canvis generacionals, allò que la majoria dels individus d'una societat sàpiguen, facin i pensin lingüísticament parlant. Per tant, cal convenir que les grans transformacions massives del pla lingüístic individual hauran de ser vehiculades no pas individu per individu —cosa que deu resultar impossible— sinó fonamentalment a través dels canvis en el pla de les institucions i organitzacions en què, de forma natural, s'hagi estructurat una determinada societat.

En aquest marc, un procés de normalització com ara el del cas català avançarà o no, com hem dit, en la mesura en què es vagin produint canvis en el pla institucionalitzat. Tot i que tinguem, doncs, present que la unitat fonamental del procés sigui en darrer terme l'individu cal no perdre de vista que per tal de poder-hi arribar moltes de les actuacions fonamentals d'una política lingüística no hauran de ser directament sobre ell sinó sobre les seves organitzacions —polítiques, educatives, administratives, econòmiques, d'oci i d'informació general, etc.— evidentment tant de dependència pública com privada. Una intervenció, doncs, tan global i ambiciosa pot ser únicament feta des del propi poder polític, detentor de la representativitat i legitimitat populars (vg. Corbeil, 1980; Bastardas, 1988).

Vegem, per tant, com és de decisiva conceptualment i pràc-

ticament la distinció entre el nivell individual i l'institucional de les comunicacions que es produeixen en una societat. Fixem-nos que és molt diferent intentar canviar l'idioma dels missatges emesos per un individu quan parla amb un altre individu en una situació social definida com a igualitària i informal que modificar la varietat usada per una empresa en els seus catàlegs i en la seva administració interior o bé per un canal de televisió. Tant la seva modificació com la repercussió de les seves emissions seran molt diferents. En el primer cas tractem amb la problemàtica de la relació interindividual i amb els seus determinants específics mentre que en el segon el problema es trasllada al pla de les organitzacions i dels seus interessos. Els dos plans, però, es troben estretament interrelacionats, en especial, com ja hem anat indicant, en la mesura en què les comunicacions de les institucions tenen gran influència en la determinació de les dels individus, a través d'un procés dinàmic i, molt sovint, llarg.

3.1. La determinació del comportament lingüístic

Les formes lingüístiques que els éssers humans utilitzen habitualment en la seva comunicació lingüística amb els altres vénen, per tant, determinades per la seva experiència socio-cultural al llarg del seu desenvolupament biològic. Alguns elements d'aquest nivell biològic són, però, també directament importants en la determinació del comportament lingüístic per tal com sembla que hi ha unes etapes més òptimes que altres per al desenvolupament de noves competències i comportaments lingüístics, en especial la fase d'abans de la pubertat. Sobre aquesta base, l'entorn inicial —habitualment la família i ara també en cert grau les escoles-bressol— dels individus decidirà generalment quina serà la seva llengua primera i si simultàniament o seqüencialment se n'adquiriran d'altres. A mesura que l'individu s'obri a entorns més amplis estarà exposat a més

influències. En especial la vida adulta el portarà indefectiblement a l'àmbit socio-econòmic, de gran importància lingüística per tal com controlarà com l'individu s'ho fa per subsistir. Igualment l'individu haurà anat estenent xarxes de relacions socials amb determinats grups d'origen cultural i/o classe social que contribuiran també a decidir quines varietats lingüístiques són les més usades per ell i amb quines identifications collectives es projecta, factor que també podrà intervenir en el seu comportament lingüístic, en especial en situacions conflictives. Els missatges que globalment rebí a través de la publicitat, les entitats de serveis i comercials i els organismes oficials contribuiran també a l'elaboració del seu comportament. En resum, doncs, l'individu percep una sèrie d'experiències a partir de les quals elabora la seva definició de la realitat, desenvolupa coneixements i habilitats lingüístiques i estableix les seves normes d'ús lingüístic.

En el cas dels comportaments lingüístics institucionalitzats, la seva determinació tendeix a dependre, en general, més aviat dels qui detenten el control del capital de la institució, del poder polític i del propi sistema d'interrelació entre les mateixes institucions. En el cas de la influència del poder polític, aquesta pot exercir-se explícitament o implícitament, és a dir, poden haver-hi disposicions clares de regulació detallada de les diferents comunicacions lingüístiques de les institucions, o bé simples afirmacions constitucionals, o bé rutines establertes per situacions anteriors que actuen de reguladors. Posats en l'aspecte de les interrelacions, la llengua de les institucions privades —les més nombroses— tendirà a no ser diferent, en tot cas, de la llengua de les institucions polítiques, ja que aquestes darreres controlaran generalment el sistema educatiu i de comunicació de masses i hauran hagut d'adoptar algun codi com a «oficial», el qual exercirà, a més, influència simbòlica i tendirà a determinar la varietat comuna d'una determinada societat. (L'aparició contemporània, però, d'empreses transnacionals pot fer alterar aquest esquema.) En casos d'igualtat lin-

güística oficial formal de dos o més codis però sense regulació política dels usos de les institucions privades, aquests tendiran a produir-se segons la tradició o la rutina, en especial si els individus no mostren clarament preferències lingüístiques que posin en perill els beneficis de les organitzacions. En aquelles societats —en especial les multilingües— en què s'hagi decidit adoptar regulacions detallades de les comunicacions de les institucions, aquestes tendiran a seguir les disposicions governamentals, especialment si la regulació és global, clara i resolta i se segueix una línia coherent en tots els camps (el sistema educatiu, els mitjans de comunicació, els àmbits oficials, etc.), donada, com hem dit, la interdependència d'aquests.

Una vegada aquests mecanismes de control dels comportaments lingüístics han operat en una societat el més habitual serà la seva continuïtat. Igual com en altres aspectes socials, el costum i l'hàbit jugaran més a favor de la persistència que no pas del canvi, per la qual cosa les normes socials poden tendir a continuar fins i tot fora del marc estructural que les van ocasionar. A més a més, les societats humanes tendeixen a voler tenir rutines clares per a cada cosa i a no alterar-les gaire quan les existents ja funcionen i compleixen el seu paper. Vol dir això que en el cas dels comportaments lingüístics interindividuals hom voldrà arribar a tenir clar quina varietat lingüística s'haurà d'utilitzar en cada cas i que, arribats en aquest estadi, hi haurà una tendència a la persistència de les normes més que al seu canvi. Les raons d'aquesta persistència no seran purament d'ordre funcional sinó que la pròpia configuració de la interacció humana conté mecanismes de prevenció del canvi. El fet que l'actuació interindividual impliqui generalment que tenim en compte l'altre i el que aquest pugui pensar afavoreix que les innovacions en les conductes siguin força rumiades abans de posar-les en pràctica, precisament per por al judici social. (Pot ser, però, que si un canvi arriba a ser prou vist majoritàriament com a desitjable i legítimat, aquest mateix fenomen pugui accelerar la implantació del canvi, donat

que podria pensar-se que el que no s'hi apunta és retrògrad o anti-alguna cosa «positiva», per exemple.) Igualment el comportament lingüístic tendeix a ser subconscient una vegada ja funciona i es fa habitual, fet que també afavorirà la persistència si no és que algun esdeveniment «exterior» modifiqui amb prou força la situació i activi l'atenció sobre aquesta part de la conducta (vg. el capítol sobre *Població autòctona i relacions intergrupals a Catalunya*).

Una característica potser més especial del comportament lingüístic que contribueix també a la persistència és la seva complexitat. No és pas fàcil per als humans l'adquisició de llengües fora de l'edat i del context òptims que abans ja hem esmentat. Vol dir això que, al llarg del seu cicle vital, serà «natural» la tendència al manteniment dels comportaments lingüístics adquirits en l'etapa de socialització primària i es tendirà a rebutjar l'ús de codis no apresos quan hauria estat oportú —especialment si això és percebut com a «imposat» o «inútil». Situacions més fortes que aquest desig de comoditat de l'individu —com ara la necessitat de «guanyar-se la vida»— poden fer, però, que els individus facin els importants esforços requerits i arribin a dominar en més o menys grau un idioma après d'adult. Aquest idioma, però, podrà ser usat només per a les estrictes funcions que l'exigeixin específicament mentre el propi de l'individu pot ser-ho en les altres comunicacions que no demanin estrictament l'altre, situació que pot continuar tot al llarg de la vida de l'ésser humà.

Pel que fa als comportaments lingüístics de les institucions, la tendència a la persistència sembla ser també el cas més habitual. Això no obstant, les institucions poden ser potencialment més flexibles que no pas els individus ja que la possibilitat de canvi pot dur-se a terme a través del reemplaçament dels subjectes que componen l'organització per d'altres amb diferent formació lingüística o bé a través de l'organització obligatòria de la formació d'aquells. En el cas de les institucions de dependència pública el poder polític pot prendre me-

surens que impulsin el canvi, tot i que podrà trobar-se amb la dificultat de l'estabilitat permanent del funcionariat i d'altres inconvenients legals. Pot, però, intentar dur a terme polítiques de redistribució, incentivació i captació de nou personal. Cal, en tot cas, la voluntat política de dur-ho a terme. En les institucions de dependència privada poden haver-hi menys dificultats en el canvi de la política lingüística del personal. En aquest tipus d'organitzacions, la dificultat pot raure més en la consecució de la voluntat de canvi de la direcció de la institució —en especial en aquells casos sense regulació política de la llengua dels missatges d'organismes no-oficials— la qual tindrà probablement més propensió a guiar-se per la seguretat d'allò que ja funciona que no pas pel risc del canvi, en especial en situacions poc clares respecte del benefici que puguin aportar aquests canvis de tipus lingüístic. Per altra banda, en especial en les empreses privades, pot haver-hi experiència en el plantejament d'altres canvis en diferents aspectes de la seva organització, que sempre, però, tendiran a ser avaluats i decidits segons el grau d'evitació de perjudici o bé de grau de benefici que puguin aportar.

En aquest marc de tendència a la persistència i a la continuïtat dels comportaments socials hi és possible, doncs, el canvi? Moltes situacions històriques semblen demostrar que sí, que també hi ha canvi, però en especial en determinades circumstàncies. En el nivell de les comunicacions individualitzades, les persones, en general, canvien el seu comportament lingüístic habitual *després i a condició* que hagin canviat els del seu *context*, ja sigui demolingüístic —la població de l'entorn— o institucional. Són els canvis que al llarg de les experiències històriques es donen en les persones migrants (que pateixen en condicions normals la pressió dels contextos demolingüístic i institucional alhora) o bé en els casos de subordinació política (sota la influència essencial del context institucional). Els individus, doncs, que es troben de sobte envoltats per altres individus i per institucions que parlen de manera diferent ten-

diran a adoptar —si ho creuen necessari i avantatjós donades les condicions globals— el codi lingüístic de la societat on hagin anat a viure, primer com a llengua segona i, posteriorment, fins i tot com a llengua primera dels seus fills, i, per tant, de la nova generació. Igualment els individus que es trobin en un context institucional que els exposi homogèniament a un altre codi des de petits i que faci que sigui aquest l'utilitzat en les activitats «formals» i públiques de la societat el podran adoptar com a llengua segona i, també intergeneracionalment, com a llengua primera dels seus fills —segons la seva consciència col·lectiva, avantatges/desavantatges pràctics, etc. Si els individus, encara que tinguin un altre origen familiar, neixen ja en un context diferent al dels seus progenitors tendiran igualment a adoptar els elements del nou entorn, en un nivell pràcticament igual al dels originaris de la cultura de recepció —en el cas de les migracions— o en un nivell molt més alt de bilingüïtzació que el dels progenitors —en les situacions de subordinació política. Elements essencials del context institucional que determinaran aquests resultats són el sistema educatiu, en especial en les etapes prèvies a la pubertat, i la llengua del treball en què els individus es procurin la subsistència. Igualment, com hem dit, tindran una influència no menyspreable la televisió, la publicitat i la retolació comercials, els usos oficials i, en general, la resta de comunicacions institucionalitzades.

Cal observar que aquests processos de canvi en els individus necessiten el seu *temps* per produir-se. Els grans avenços es produiran, doncs, fonamentalment en el canvi de les generacions, donada la disposició òptima de l'organisme humà per al desenvolupament lingüístic en la fase de la socialització primària i la desaparició física progressiva dels individus que en més o menys grau es resistien o avançaven poc en l'adopció del canvi.

La modificació massiva i global dels comportaments lingüístics de les institucions necessita habitualment la iniciativa del poder polític. És aquest darrer, doncs, el que marca la llen-

gua o llengües de relació social generalitzada, normalment, com hem dit, a través de la declaració d'«oficial» d'alguna o algunes varietats lingüístiques. Els codis amb aquest rang són vehiculats massivament, en especial a través del sistema educatiu i dels sistemes de comunicació pública —televisió, ràdio, periòdics, revistes, publicitat, disposicions administratives, etc.— i, en el cas de les organitzacions polítiques —estats— formades per grups culturals i lingüístics diversos, esdevé habitualment la modalitat de comunicació compartida (és a dir, els col·lectius amb varietat lingüística distinta es bilingüitzen o es bidialectalitzen).

En les situacions de canvi polític en les quals una nova llengua oficial és afegida a l'ordenament anteriorment existent, la transformació de les comunicacions de les institucions pot no ser efectiva i general si no es prenen mesures específiques que regulin els usos lingüístics en la nova situació plural. Si es deixa sense regulació aquest aspecte, pot ser que molts organismes continuïn amb els seus hàbits anteriors i emprin únicament l'idioma que tenia el rang d'oficial anteriorment. En aquest tipus de situacions el poder polític haurà d'adoptar mesures específiques que regulin les comunicacions lingüístiques i en facilitin el canvi, si hom vol que el nou idioma oficial —que es vol públic i general— sigui efectivament usat per les institucions, tant oficials com no-oficials.

3.2. La intervenció governamental

Establerts uns mínims teòrics sobre el funcionament de les influències damunt dels comportaments lingüístics d'una societat, vegem ara com es pot construir a la pràctica la planificació del canvi sociolingüístic. Deixant de nou de banda els canvis en l'aspecte núm. 1 dels esmentats —les formes lingüístiques—, produir les necessàries transformacions en els altres plans del fenomen lingüístic pot no ser una tasca fàcil d'eluci-

dar una vegada ens centrem en un cas concret. La complexitat d'algunes situacions —i la catalana n'és molt, de complexa i delicada— fa necessari l'elaboració d'anàlisis aprofundides sobre els diferents sectors de la realitat social, la teorització imaginativa sobre els determinants del comportament lingüístic més importants en cada cas concret, la identificació de les actuacions possibles, prioritàries i més adequades des del Govern o Governos, així com l'experimentació pràctica de determinades solucions per tal d'estudiar-ne els efectes i no errar en una generalització de mesures que poguessin tenir efectes contraproductius. Es fa del tot necessari, doncs, dedicar atenció preferent al coneixement de la realitat que es vol transformar i a la *imaginació* i experimentació d'estratègies de canvi que puguin ser després rectificades, confirmades o rebutjades en vista de la seva aplicació general. Donada l'especificitat de cada cas històric i l'estat actual d'insuficiència teòrica de la Sociolingüística —disciplina encara massa jove—, l'existència d'espais d'estudi, experimentació, planificació i avaluació en aquest tipus de macroprocessos es fa ineludible i imprescindible.

Si els òrgans d'estudi i de planificació centrals del procés arriben a definir unes actuacions de les quals tot sembla demostrar que es derivaran efectes positius per als objectius proposats, cal disposar, llavors, d'organismes que posin en pràctica les decisions adoptades destinades a influir sectors específics —organismes polític-administratius, grups empresarials, etc.— que, alhora, puguin determinar el comportament de capes socials més àmplies. Apareixeran aquí un grapat de noves problemàtiques pertanyents al pla de l'execució de les intervencions. La selecció i formació del personal adequat, la creació de mètodes d'actuació específics, de materials necessaris, etc., farà ineludible una organització interna molt més complexa i nombrosa que la del nivell anterior, donat que haurà d'actuar sobre conjunts socials molt més extensos que els que hagin pogut ser estudiats en la fase pilot.

Una característica essencial de la fase d'execució haurà de

ser el seguiment coordinat d'un pla global d'acció i intervenir. Així, cada unitat organitzativa tindrà assignades unes tasques concretes sobre uns sectors específics del problema que correspondran a una lògica general del procés marcat per un Pla Director. Aquestes accions de les institucions de política lingüística pressuposaran, doncs, una prioritització dels camps a intervenir —d'acord amb el seu impacte social posterior— i alhora una estreta coordinació entre totes les unitats de l'organització institucional. Donada la interdependència entre els aspectes 1-4 assenyalats anteriorment tots hauran d'anar essent abordats més o menys paral·lelament o amb una seqüència clarament decidida. Així, i segons les accions, els àmbits prioritzats marcaran, per exemple, el tipus d'idees lingüístiques que caldrà canviar, la seva traducció —si s'escau— en disposicions legislatives o governamentals, les ampliacions del codi que calgui elaborar, el nivell i tipus de cursos que s'hagin d'establir, l'organització dels comportaments lingüístics que calgui transformar, etc.

Aquest Pla Director —que seria la base per dissenyar els diversos plans específics referits a àrees d'actuació més concretes, els quals haurien d'incloure conjunts de programes d'acció detallats i a punt d'execució— s'hauria d'ocupar d'assenyalar amb claredat:

1. Les premisses bàsiques del procés de normalització.
2. Els àmbits i les funcions sobre els quals cal actuar.
3. Els criteris de selecció de prioritats d'actuació.
4. Els objectius operatius generals.
5. Les estratègies generals.
6. Els organismes que haurien d'executar-les.
7. El repartiment de responsabilitats segons les institucions (polítiques) afectades.
8. La formació del personal executor.
9. Els materials necessaris.
10. Les previsions pressupostàries.

11. Els sistemes d'avaluació.
12. El calendari d'aplicació.

Des d'una perspectiva general —ja que els diferents plans específics consecutius aniran essent després molt més concrets— caldria, doncs, establir en el punt 1 les grans idees del context de la normalització del codi fins llavors minoritzat, dels objectius a aconseguir, i, en especial, de la «filosofia» o «filosofies» amb què s'anirà enfocant la construcció del pla i, sobretot, de les estratègies generals. En l'apartat 2 caldria especificar els usos lingüístics que volem transformar, els quals haurien de ser prioritzats d'acord amb els criteris que caldria establir en el punt 3. En l'apartat 4 s'haurien d'especificar clarament i de forma operativa els objectius generals, per exemple, quant a gradació de la relació català/castellà que es vol assolir en els diferents àmbits i funcions, la seva distribució en el temps, etc.

L'elaboració de les estratègies, en el punt 5, és un dels moments més transcendents del pla, ja que posa les bases de la metodologia del procés d'intervenció, és a dir, del *què* fer i del *com* fer-ho. La solució d'aquesta macroqüestió haurà de basar-se sobre un coneixement aprofundit de la realitat que es vol transformar i, en especial, de les percepcions i definicions de la situació dels actors sobre els quals vulguem influir. És especialment important en aquest punt vèncer el fort grau d'impressionisme que sobre la situació puguin tenir els planificadors, per la qual cosa caldrà elaborar recerques qualitatives acurades sobre les diverses àrees d'actuació. Igualment serà important en aquest moment l'elaboració de pensament conceptual per a l'anàlisi de la realitat i de la seva transformació, ja que la informació per si sola pot ser insuficient per generar idees. Així mateix caldrà recórrer a totes les ciències socials i a les seves lleis generals, per tal com ens veurem obligats a formular propostes condicionals del tipus «si fem x ocorrerà y» en els comportaments lingüístics dels individus.

L'estratègia general que haurem de construir haurà de ser

flexible per al seu canvi (en cas d'avaluació negativa dels efectes o de canvis en el context) i haurà de preveure sortides per al cas de conflictes determinats (Ninyoles, 1975). Per construir aquestes estratègies no hi sobrarà mai un alt grau d'anàlisi i de reflexió, ja que el càlcul i el planejament són les seves bases, la qual cosa significa que l'estratègia és el contrari tant d'esperar que passi alguna cosa com d'arriscar-se (De Bono, 1985). Així, caldrà explorar vies de solució diverses a partir de la imaginació i l'enginy, que hauran de ser estimulats tothora.

Fruit de les estratègies decidides s'hauran de crear els òrgans necessaris per a executar-les, amb una clara definició dels seus objectius, organització, dependència i funcionament. Els ens executors haurien de ser al més àgils possibles, tot evitant les patologies burocratitzants i les dificultats administratives, i preveient-ne alhora el control i l'avaluació. Les funcions que hauran de dur a terme aquests organismes hauran de ser molt ben especificades, evitant en tot moment la duplicació de feines entre ells i impulsant, en canvi, la coordinació, la unitat d'acció i l'examen empíric de les seves experiències. La seva estructura i dinàmica podrà variar d'un a l'altre, segons el tipus d'objectius que cadascun persegueixi. El Pla Director haurà de preveure també com és repartida la responsabilitat de la seva aplicació entre les diferents institucions oficials que hi hagin d'intervenir, tot evitant igualment dobles autoritats en les fases d'execució, que provoquin retards i conflictes en l'aplicació pràctica.

D'acord amb les distintes funcions de cada òrgan caldrà establir sense ambigüitats el tipus de formació demanat al personal que hi hagi d'intervenir, la qual podrà ser, segons les tasques, molt diversa —des d'especialistes de llengua catalana fins a psicòlegs, sociòlegs, etc.— per tal com es tracta d'un procés d'incidència global en els comportaments socials. La producció dels recursos materials necessaris haurà també d'ésser prevista i organitzada amb temps, en el marc d'un calendari d'aplicació que caldrà seguir puntualment per tal d'avançar amb

eficàcia i rapidesa en els programes previstos. Igualment el pla haurà de preveure els sistemes d'avaluació de les accions realitzades —punt d'extrema importància— per tal de deixar d'aplicar aquelles mesures que resultin negatives o ineficients i poder crear-ne d'altres.

Un tret fonamental de tota aquesta concepció del procés de normalització lingüística haurà de ser, per tant, la seva perspectiva *ecològica*, global, la qual prendrà en consideració *tots* els elements importants del fenomen i hi intentarà intervenir. L'atenció haurà de ser dedicada tant als sistemes o contextos interiors de la comunitat humana objecte d'intervenció com als exteriors que hi puguin incidir de forma determinant. Aquests darrers seran, en general, més importants com més grau de dependència política forastera tingui encara el grup que es vol normalitzar lingüísticament.

4. LA INTERVENCIÓ GOVERNAMENTAL A CATALUNYA: ALGUNS ASPECTES CRÍTICS

4.1. Sobre la definició de la situació

La darrera dècada d'intervencions governamentals sobre l'ús lingüístic a Catalunya s'ha caracteritzat fonamentalment per les actuacions sobre les institucions més directament dependents de la pròpia Generalitat —com ara la mateixa administració autonòmica, l'ensenyament i els mitjans de comunicació públics— però molt menys sobre les comunicacions lingüístiques de dependència no-oficial, precisament nombrosíssimes i considerades de gran influència en les actuals societats occidentals (vg. Macnamara, 1971; Bastardas, 1987). L'enfocament, a més, ha estat basat més en una òptica «individualista» que no pas en una aproximació sobre les organitzacions. Així, campanyes com ara les representades pels eslògans «Depèn de tu/vos-

tè» o bé «En català per respecte als altres i a tu mateix» il·lustren una filosofia més centrada en l'actuació individual que no pas en la institucional, de dubtosa eficàcia en la transformació dels comportaments lingüístics socials segons la nostra exposició precedent. De fet, la mateixa Llei de Normalització Lingüística vigent reflecteix també aquest enfocament de prendre, pel que fa a les activitats públicoprivades o no-oficials, l'individu com a centre i menys les organitzacions. L'individu té garantit el dret d'expressar-se en català arreu però no s'hi veuen disposicions importants per fer que les institucions també li responguin en el mateix idioma, ni per aconseguir que els missatges públics de les organitzacions privades siguin en català, ni per anar caminant cap al punt que el català sigui el codi habitual de treball a Catalunya. Únicament l'article 25 es refereix al «foment» de la normalització de l'ús del català en aquest tipus d'activitats i, fins al moment, no sembla pas que hagi estat gaire utilitzat.

El fet és que encara avui moltes institucions no *atenen* els individus ni altres institucions en català ni hi adrecen les seves comunicacions exteriors ni hi treballen habitualment. En això la legislació catalana contrasta enormement, com abans ja hem dit, amb els textos adoptats, per exemple, a Quebec, els quals es basen més en el fet que són els *individus* —en tant que ciutadans, alumnes, consumidors o treballadors— els que tenen el *dret* que siguin les *institucions* les que hagin d'utilitzar, com a principi general, la llengua pròpia del territori per comunicar-s'hi, disposició que, com a conseqüència, comporta que les institucions, tant oficials com no-oficials, no puguin sostreure's a la utilització pública habitual d'aquesta llengua. Ja sigui, doncs, a través de la modificació de la Llei de Normalització o bé del seu desenvolupament a través de decrets o ordres semblaria ser absolutament prioritari el canvi d'enfocament i, per tant, passar a emprendre actuacions eficaces en el terreny de les institucions, especialment les no-oficials. De fet, sembla força factible procedir a actuacions d'aquest tipus a partir de la dis-

tinció entre persones físiques i *jurídiques*, que ha de fer possible la regulació de les comunicacions lingüístiques d'aquestes últimes conservant els drets individuals de l'actual marc constitucional i estatutari. En aquest cas, caldria concebre les actuacions sobre les institucions més com a cooperació i facilitació que com a pura coacció legal. Sobre la base —plenament legítima— de la defensa de la població catalana a ser atesa, informada i adreçada en català per qualsevol mena d'institució i a treballar-hi habitualment, s'hauria d'emprendre un vast pla gradual de cooperació *amb* les organitzacions per tal de fer realitat el que hauria estat normal i lògic sense els llargs períodes de subordinació política.

Un altre aspecte de la filosofia de la intervenció sobre el qual cal parar esment són els propis elements argumentatius de les intervencions per tal d'evitar que, mal formulats, aquestes mateixes idees dificultin en el futur més avenços per al català. Ens referim específicament al fet de justificar les actuacions també sobre bases més aviat individuals i cercant la «igualtat» de drets i deures dels ciutadans de Catalunya. De fet, el procés de normalització no és —o no hauria de ser— pas la recerca de la igualtat de les llengües dels ciutadans de Catalunya sinó la reparació de llargs anys de proscripció del català de les comunicacions institucionalitzades i, alhora, la integració lingüística —és a dir, com a mínim la bilingüïtzació generalitzada i eficaç— de les massives migracions arribades en les etapes de subordinació política i, per tant, sense haver sofert les influències contextuais d'un país receptor normal. Per tant, tot i que es pugui preveure durant un temps més o menys llarg el dret dels ciutadans de LICst a l'ús oficial individual d'aquest idioma, això no vol dir que les polítiques que s'empenyguin sobre les institucions s'hagin de basar sobre una *igualtat* de les llengües en presència sinó en la reinversió d'una situació produïda per etapes de clara subordinació política no-democràtica d'una determinada col·lectivitat històrica. Caldria, doncs, donar efectivitat al concepte de «llengua prò-

«pia» contraposant-lo al de «llengua oficial». El primer hauria d'ésser interpretat com a «llengua territorial» i, per tant, bàsica i preeminent, mentre que el segon es referiria als drets purament individuals.

Respecte a aquest actual marc legal, doncs, que sovint pot provocar que determinades actuacions projectades des de l'estudi de la intervenció planificada sobre la realitat sociolingüística no puguin dur-se a terme, cal tenir molt clar que, a part que s'hagin d'estudiar, com direm, solucions alternatives que puguin ser aplicables immediatament sense la modificació de les disposicions actualment vigents, cal no descartar d'entrada —i com sovint es fa— el canvi d'aquells aspectes negatius o caducs d'aquests textos. Vol dir això que caldria preparar-ne redaccions alternatives i posar-les en circulació i debat amb els corresponents arguments, sòlids i ben fonamentats, per tal de poder aconseguir en un temps raonable la modificació de les disposicions que puguin dificultar o impedir la realització d'una correcta i adequada política lingüística. L'estudi comparat d'altres casos, la imaginació i l'habilitat jurídica i política seran absolutament necessaris i imprescindibles en aquest cas. De fet, la possibilitat de reformes tant estatutàries com constitucionals no comença pas a ser ja tan llunyana i caldria començar a debatre seriosament una ordenació lingüística diferent i més igualitària a nivell d'estat, amb l'establiment també de les necessàries regulacions de les comunicacions de les institucions oficials i no-oficials que tenen un conjunt estatal multilingüe com a zona d'actuació.

4.2. *L'organització i les accions de la intervenció*

El fet que la normalització lingüística hagi de ser concebuda com un macroprocés global que afecta la gran majoria de les activitats humanes i que, en conseqüència, necessiti d'òrgans situats en els punts centrals i interdepartamentals de l'or-

ganització governamental no és pas una característica de l'organització de la intervenció en el cas català. Així, l'organisme teòricament més encarregat dels aspectes sociolingüístics del país es troba enquadrat en el Departament de Cultura i no pas en dependència directa de la Presidència de la Generalitat. Sense entrar ara més a fons en la valoració de les conseqüències d'aquesta localització, sí que sembla possible indicar alguns aspectes potser no positius de l'actual situació. Per exemple —i donat que les intervencions de política lingüística travessen tots els Departaments i òrgans de la Generalitat, tant en l'aspecte intern com extern, i, a més, han d'actuar també sobre els condicionants polítics de l'Estat— tot fa pensar que si l'organisme central de política lingüística fos re-situat a Presidència, aquesta activitat interdepartamental i de relació exterior podria ser potenciada i optimitzada. Actuacions, doncs, essencials, urgents i diferenciades com ara les del camp comercial, de la llengua de treball, de l'ús del català davant dels organismes centrals de l'Estat, de les activitats liberals, de l'oci juvenil, de l'activitat universitària, etc., sembla que podrien ser enfocades amb més propietat i eficàcia des del punt interdepartamental per excel·lència que no pas des del Departament de Cultura. Igualment, l'aprofitament de la força de la Generalitat com a client que pot exigir l'ús del català, la impulsió efectiva de les normes d'ús lingüístic en tots els ens de l'administració catalana, etc., podrien potser fer-se amb més efectivitat que fins ara des d'aquesta nova adscripció.

Un altre aspecte positiu d'aquest canvi institucional podria ser la recomanable centralització d'autoritat sobre la política lingüística. El cas de l'ús lingüístic a l'ensenyament, per exemple, pot ser un cas de possible descoordinació amb la política lingüística general, donada la diferent responsabilitat sobre aquesta matèria, que recau actualment sobre la Conselleria d'Ensenyament. Ja que —tal com hem indicat anteriorment— tot el procés de normalització s'ha de contemplar *ecològicament*, és a dir, com un conjunt integral d'activitats interrela-

cionades, les mesures preses en un sector d'activitat cal que vagin coordinades i combinades amb altres sectors que les puguin potenciar i dinamitzar (en aquest cas concret, per exemple, oci infantil i juvenil, etc.) o influir (activitat laboral, zona demolingüística, etc.).

De fet, la qüestió de concebre la política lingüística no com a una qüestió simplement «cultural» —i, per tant, potencialment accessòria— sinó com a central en les organitzacions governamentals de collectivitats nacionals en processos de recuperació es plantejà també en el cas irlandès. En coincidència plena amb el nostre criteri, la comissió d'avaluació irlandesa considerà que *it would not be in the best interests of the Irish language to locate responsibility for Irish language policy in a Department which would also have responsibility for policy relative to the arts, recreation, etc. Irish language policy should be seen as something associated with the whole spectrum of national life and not merely with selective or «high culture» activities* (Comhairle na Gaeilge, 1974:534).

I és que l'establiment d'una política lingüística al servei d'un procés de normalització i de la corresponent planificació de les actuacions no és pas, doncs, un fet simple sinó de vastes proporcions i complexitat. Establerts en general els àmbits més prioritaris d'intervenció —ensenyament, mitjans de comunicació, ús oficial, publicitat, missatges exteriors de dependència privada, idioma de treball, etc.— la imaginació, l'ordenació i l'execució de les actuacions no han de ser fets improvisats i sense estudi ni experimentació prèvia sinó que han de comparar —com hem dit— amb equips estables centrals que les elaborin, les examinin i les planifiquin adequadament i coordinadament abans de ser generalitzades al conjunt de la societat. Aquest principi requereix, doncs, l'establiment d'aquests espais de reflexió i d'imaginació de les intervencions al si dels organismes governamentals responsables d'una política lingüística, tot superant la improvisació, absència de planificació i dedicació quasi absoluta i imperiosa als afers quotidians que

fàcilment es pot produir en un departament «normal» de l'administració pública. Els equips estables de reflexió-imaginació haurien, doncs, d'establir els objectius —clarament descomposats— del sub-procés general d'extensió de l'ús del català, estudiar amb profunditat —quantitativament i qualitativament— els àmbits a intervenir, imaginar les actuacions més eficaces, veure'n la seva possibilitat jurídica, fer-ne experiències pilot, avaluar-les i, finalment, generalitzar-ne la seva implantació a través de les distintes Conselleries i altres òrgans adequats. Els individus encarregats d'aquesta tasca haurien de ser de diversa procedència i formació i haurien de compartir una passió per la creativitat i la imaginació d'intervencions possibles i eficaces. Lògicament, el govern català, des de Presidència, hauria de marcar les prioritats i les bases generals de les estratègies d'intervenció que caldria pensar i hauria d'adoptar, modificar o rebutjar les propostes dels equips estables esmentats. Igualment, i des d'una òptica d'anticipació, a part dels equips dedicats a estudiar la transformació de la situació actual no caldria oblidar l'establiment d'un altre grup que es dediqués al futur, en el sentit de seguir totes les iniciatives que actualment s'estan gestant i que poden influir la situació sociolingüística en un termini mitjà per tal de poder incidir-hi abans que siguin decidides o bé preparar-hi respostes adequades amb anticipació (directives europees, televisió per cable, noves tecnologies, etc.).

Precisament, en l'estructuració orgànica de la Direcció General de Política Lingüística durant el període esmentat —que, de manera global, ha estat encertada— s'ha tingut però, probablement, poc en compte la necessitat d'aquest estudi rigorós i de la planificació generalitzada de les actuacions governamentals, aspecte bàsic d'aquesta concepció de la normalització lingüística com a vast programa d'accions globals coordinades i interrelacionades. En l'organigrama intern no es troba prevista explícitament, doncs, una unitat específica d'estudi, experimentació i planificació que, prèviament a la fase d'execu-

ció de les polítiques a través dels diferents Serveis o altres organismes ja existents, imaginés, assagés i avalués les diferents possibilitats d'actuacions sobre els diferents ens polítics i sectors socials.

A falta d'aquesta tasca de planificació, les activitats dels diferents Serveis de la DGPL —de Normalització de l'ús (SNL), d'Assessorament (SAL), i l'Institut de Sociolingüística Catalana (ISC)— han patit, de vegades, de manca de prioritització i d'actuació teòricament ben fonamentada i, de vegades, d'oblit de la necessitat d'enfocaments conjunts i de coordinació de les actuacions. Així, les accions —en especial les més difícils i complexes d'extensió de l'ús públic, que són de fet el centre d'aquesta reflexió— han tingut potser més sovint aquesta manca i han estat, de vegades, actuacions amb poca coherència global i potser amb manca de sentit real en el conjunt de la política lingüística. Igualment, la tasca de difusió de la competència en català ha estat potser massa adreçada als tradicionals «cursos per a adults» per a tothom i massa poc, en canvi, a personal específic d'institucions clau sobre les quals la intervenció podia tenir un efecte augmentador immediat. Ha existit poc, per tant, el model d'una acció normalitzadora global en un sector clau determinat, que compregués *alhora* o *sequencialment* la participació de l'ISC fent recerca, del SAL ocupant-se del codi i de la competència dels individus, i del SNL encarregant-se del canvi dels comportaments lingüístics i de la coordinació global del projecte. En aquest marc, moltes de les accions d'extensió de l'ús han tendit a ser localistes, donat que l'actitud general era, sovint, esperar que aquestes fossin proposades des de «baix», en lloc de ser fruit de decisions suficientment estudiades i planificades, mentre que les d'extensió de la competència han tendit de vegades a ser difuses i, com a conseqüència, poc concentrades en sectors d'influència estratègica. En aquest sentit, moltes de les activitats dels Centres de Normalització Lingüística i dels Serveis Municipals de Català han tendit també probablement a ser excessivament des-

coordinades i sense prioritització ni mètode generalitzat d'actuació dins d'un programa general.

Sense planificació global i sense tenir clares quines eren les grans qüestions que calia plantejar-se en aquesta fase del procés de normalització, tampoc l'ISC no ha pogut jugar gaire un paper d'orientador i de coordinador de la necessària recerca teòrica i empírica. Les petites accions que hi ha hagut sobre això han mancat de vegades d'aquest enquadrament integral i han pogut ser, doncs, esforços mal enfocats o no prioritaris en el moment en què es van produir.

Des d'un altre punt de vista, no tenim notícia que a l'interior del Govern de la Generalitat de Catalunya existeixi una unitat encarregada d'intervenir (o de pensar com intervenir) —i no només *seguir*— sobre la política lingüística —o les polítiques amb *repercussió lingüística*— que pugui realitzar el govern de l'Estat, i tampoc sobre l'opinió pública de la resta d'Espanya. Tot i que d'entrada pugui semblar extemporània aquesta tasca dins d'un organisme polític de la Generalitat creiem que no ho és pas tant si tenim en compte l'enorme efecte consensuador que les mesures adoptades pel govern central tenen sobre el procés de normalització del català. Precisament, el repetit enfocament *ecològic* d'aquest procés ha de fer adonar-nos que es troba immers —vulguem o no vulguem— dins d'un context superior que el determina i influeix enormement. No dedicar atenció, per tant, a imaginar una alternativa factible a l'actual estat de coses en el nivell espanyol en l'aspecte lingüístic, no tractar d'influir en l'opinió pública aprofitant conjuntures favorables tot vehiculant perspectives més favorables a la pluralitat lingüística (ex. multilingüisme europeu, divulgació de casos com els de Bèlgica o Suïssa, etc.) o bé no intervenir amb més força i habilitat en la configuració de lleis o altres disposicions estatals d'enorme repercussió (ex. televisions privades) és, creiem, deixar sense intervenció factors estructurals d'importantíssima influència en l'èxit final del procés de normalització del català.

Un important buit que sembla poder detectar-se també en l'actual marc jurídic i organitzatiu és l'absència d'organismes clars encarregats de fer complir les disposicions legals sobre els usos lingüístics, element que potser denota també l'excessiva orientació «individualista» de tota la política lingüística fins ara practicada a què més amunt ja ens hem referit. Tot i que, òptimament, l'extensió de l'ús del català a les comunicacions institucionalitzades s'hauria de produir més per actuacions globals i consensuades de persuasió i facilitació planificades per sectors, cal no descartar la possibilitat de resistències no fonamentades al canvi de les normes d'ús actualment vigents. Una legislació, doncs, més clara sobre l'*obligació* de les institucions —l'altra cara dels *drets* dels ciutadans— quant a la incorporació habitual del català en els seus missatges lingüístics hauria ja de disposar correlativament d'organismes encarregats de vetllar oficialment per la seva aplicació. No haurien de ser, per tant, *únicament* les organitzacions civils o els simples individus els que haguessin de tenir la feina d'anar-ho reclamant a cada lloc. Tornant a l'exemple quebequès, l'existència d'una «Comissió de Supervisió» del compliment de la llei que pogués actuar directament i alhora investigar de manera legitimada els incompliments que poguessin denunciar-se, semblaria ser una mesura aconsellable en una nova etapa de la política lingüística.

Una altra de les característiques bàsiques de moltes accions específiques del Govern de la Generalitat de Catalunya a través de la seva Direcció General de Política Lingüística (DGPL) (ex. cursos per a adults, vehiculació de terminologia específica, dinamització de l'ús, etc.), en aquest període ha estat la seva organització i responsabilització conjunta amb els Ajuntaments. Aquest criteri, d'entrada no pas negatiu, pot potser arribar a ser-ho, però, en el moment en què hom arriba a centrar bona part de l'acció normalitzadora precisament en els suggeriments i peticions de les entitats locals i no en una planificació governamental central i coordinada. Alguna cosa d'això

s'ha donat en aquest període, en què, doncs, les iniciatives locals substituïen —evidentment, per absència— les orientacions i criteris generals i específics de política lingüística. Aquesta situació, que pot tenir el mèrit d'incentivar una pluralitat d'actuacions, té, però, l'enorme inconvenient pràctic de la duplicació d'esforços i de la possibilitat d'errors o ineficàcia en les actuacions, donada la impossibilitat de tenir a cada lloc unitats d'estudi i planificació amb persones formades suficientment en teoria i pràctica sociolingüística, dret lingüístic, etc. Molts plans de normalització local, per exemple, redactats separatament i sense criteris bàsics comuns, poden significar hores i hores perdudes per molts individus que pensen redundàntment sobre situacions semblants, i potser, sense fàcil accés a experiències internacionals ni a elaboracions teòriques sobre el canvi dels comportaments. Sembla força preferible, per tant, que, en tot cas, la col·laboració amb els Ajuntaments pugui ser-hi en fases d'execució d'actuacions —i en la d'elaboració per part dels seus tècnics— però no pas, com ha anat passant fins recentment, refiant-se que siguin de fet ells els que s'hagin de responsabilitzar d'imaginar i de dur endavant algunes parts essencials de la política necessària per a l'extensió de l'ús del català.

Aquesta orientació no sols és negativa per la ineficàcia i reduplicació d'esforços que ara acabem d'esmentar sinó també perquè, duta a l'extrem com era, pot fer que zones importantíssimes de la geografia catalana puguin quedar sense intervenció de la DGPL pel fet que l'Ajuntament de torn no ha *solicitat* conveni amb la Generalitat per les raons que siguin. És evident que no té cap sentit una configuració d'una política de normalització que deixi la iniciativa quant a les zones d'actuació a qualssevol altres organismes. Què cal fer, com, quan, on, etc. en política lingüística ha de ser de plena responsabilitat del govern de la Generalitat i no pas dels Ajuntaments, encara que aquests darrers puguin —o hagin de— fer accions eficaces de col·laboració en el marc d'una planificació seriosa

i rigorosa. La recent creació del Consorci per a la Normalització Lingüística ha de permetre reenquadrar en aquest sentit la col·laboració Generalitat-Ajuntaments.

De fet aquesta filosofia «localista» es contraposa a una altra possibilitat: l'actuació sectorial, estratègia molt menys utilitzada per la DGPL. Dins d'un enfocament global de la normalització lingüística semblaria molt més lògica i profitosa una organització de les actuacions en base a una orientació més fonamentada en sectors d'activitat específics que no pas en criteris municipalistes donat que: a) se centra la intervenció sobre un camp específic de repercussió important, b) permet tenir els interlocutors representatius del sector i arribar-hi a acords operatius, c) els estudis i tasques posteriors no es dispersen i tenen, en general, una aplicació global al conjunt de l'àmbit, d) s'incideix igualment en el pla local, donat que són sectors, en general, amb presència en moltes poblacions, i e) permet una actuació coordinada dels diversos serveis de la DGPL. En tot cas, sempre sembla possible la combinació dels dos criteris, geogràfic o sectorial, però amb la preeminència, en general, d'aquest darrer —òptica probablement més adequada des del punt de vista d'una planificació central.

Passant a un altre aspecte —la coordinació entre els diferents governs del conjunt de l'àrea lingüística catalana— si bé és del tot cert que entre les diferents zones de llengua catalana tant les situacions sociolingüístiques de partida com les regulacions polítiques adoptades poden ser diferents, també ho és que una decidida cooperació entre els organismes governamentals encarregats de la política lingüística només podria aportar beneficis i avenços importants per a la generalitat del procés de normalització lingüística. Caldria, per tant, acabar amb aquesta situació ambigua de poca cooperació de les institucions de govern i iniciar una nova fase creant organismes de cooperació efectiva. L'intercanvi d'informació i d'experiències, la coordinació dels aspectes comuns de les polítiques, la col·laboració en la imaginació d'estratègies generals, l'impuls de la recerca

i de la creació teòrica i conceptual, etc. són camps que podrien ser activats i aprofundits per una institució que reunís les diferents zones de llengua catalana, la creació de la qual ha estat demandada des de fa temps per diversos autors, com ara Lluís V. Aracil (1982), Isidor Marí (en la comunicació que presentà a Lleida en el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana), el propi signant d'aquest llibre (1986), etc. La percepció, doncs, que el procés de normalització del català no es pot reduir només a Catalunya i que s'ha de comptar amb la resta de l'àrea lingüística —en especial en aquesta època transnacional— hauria de ser plenament present en la configuració de la planificació lingüística. En resum, cal no oblidar, com diu Dion, que *toute planification linguistique qui reste incertaine ou erratique quant aux objectifs et aux moyens, ou encore ignore les conséquences sociales qu'elle est susceptible d'entraîner aboutira fatalement à des résultats néfastes pour les groupes et les sociétés intéressés* (1981:32).

5. CONCLUSIÓ: LÍNIES PER AL FUTUR IMMEDIAT

Cal partir, per tant, del fet que encara no s'ha arribat a construir una situació òptima en el pla de les comunicacions institucionalitzades que pugui fer possible la modificació de les tendències evolutives *naturals* que es donen en el nivell de les comunicacions individualitzades. El context a què hom ha arribat en aquest moment encara no té prou força probablement per facilitar i desenvolupar una suficient competència emissora general del català no ja entre la població adulta d'origen immigrat —amb més dificultats de base bio-psicològica per poder arribar a parlar fluidament un segon idioma— sinó ni tan sols entre la globalitat de la nova generació que en aquests moments s'està socialitzant. Donada la importància que el desenvolupament fluid dels automatismes emissors en un idioma pot tenir per al seu ús futur —i més en una situació en què

les normes socials predominants n'afavoreixen la utilització d'un altre— sembla que hom pugui preveure encara durant més temps la perpetuació de la situació desfavorable per al català en l'evolució de la població, fet que ja s'arrossega des del temps del franquisme.

Sense la competència comunicativa desenvolupada de manera suficient en el moment òptim —abans de la pubertat— per una gran majoria d'individus i en un context socio-econòmic que no demana encara, en general, l'ús habitual del català com a llengua de treball —una de les funcions percebuda com a més útil i important—, ni tampoc com a llengua de relació intergrupals, no sembla pas que l'evolució global d'aquesta generació que ara s'està socialitzant pugui ser ja majoritàriament favorable a l'avenç del català com a llengua primera de la població catalana futura, és a dir, dels seus descendents. Si es pretén, doncs, aturar el procés de minorització demogràfica del català en el seu propi territori i transformar-lo en una direcció de recuperació per a aquest idioma, cal aprofundir, com hem anat indicant, ben resoltament i eficaçment la planificació sociolingüística des dels òrgans polítics que afecten la població de l'àrea catalana.

La principal línia d'intervenció hauria de ser, com repetidament hem dit, les comunicacions que hem vingut anomenant *institucionalitzades*. Del que es tracta és, per tant, de poder fer que —com correspondria a una situació normalitzada— sigui el català i no pas el castellà l'idioma predominant en la totalitat de les funcions públiques, és a dir, en el sistema educatiu, en els mitjans de comunicació, en el món econòmic i laboral, en la globalitat de les administracions oficials, etc. Un context d'aquest tipus podria contribuir —tot i que a llarg termini— a fer que les actuals tendències evolutives es transformessin en favor del català. En una situació, però, de no hegemonia de l'idioma propi com l'actual sembla molt difícil no ja de produir un creixement del nombre de persones que tinguin el català com a idioma nadiu sinó tan sols d'aturar el

procés gradual de disminució demogràfica relativa de la comunitat lingüística catalana.

Sembla urgent, per tant, la necessitat de planificar seriosament l'avenç del català en tots els àmbits socio-comunicatius, i, en especial, en tots aquells que més afecten la socialització de les noves generacions de llengua primera no catalana. La conversió generalitzada del català com a llengua vehicular predominant en el sistema educatiu —si més no en les seves primeres etapes—, l'ampliació de la presència d'aquesta llengua en tots aquells camps de més influència sobre la joventut i els infants —televisió, vídeo, ràdio, pràctica dels esports, informàtica, activitats organitzades d'esplai als barris, música, etc.— i l'assaig d'accions persuasives que incitin la generalització, per part dels adults que el parlin, de l'ús del català i no del castellà amb el conjunt de les noves generacions —sense distinció ja d'origen— són necessitats peremptòries i ineludibles si de debò volem posar les bases de la transformació de la situació. Igualment és d'alta prioritat l'inici resolt d'intervencions programades a gran escala sobre els usos lingüístics de les empreses públiques i privades —que combinin, per exemple, en diverses etapes, la facilitació dels coneixements necessaris als empleats i el canvi de llengua en les diverses comunicacions exteriors i interiors—, si hom vol que el català sigui percebut com una llengua útil i necessària que s'encamina realment cap a una normalització irreversible.

Tota aquesta tasca, complexa i enorme, demana agilitació i dinamització de les actuacions de les institucions polítiques, màxims motors i responsables del procés de normalització lingüística, tal com l'hem entès al llarg del nostre text. Cal accelerar i aprofundir l'establiment d'una planificació i organització serioses, la dotació de recursos econòmics i humans suficients i la presa de mesures adequades en els terrenys legislatiu i administratiu. Estudiar la realitat de les comunicacions en els diversos àmbits i les percepcions de les persones que hi tenen responsabilitat, imaginar i crear estratègies d'intervenció, for-

mar el personal necessari, impulsar la recerca sociolingüística a la universitat i a les institucions científiques, coordinar en un sol macroplàn les actuacions de les diferents administracions i institucions, proposar clarament i seriosament les modificacions de les constriccions dels actuals textos constitucionals i legislatius, etc., són accions que cal realitzar amb eficàcia i intel·ligència per tal de poder incidir eficaçment en la transformació futura de la situació.

Així, el necessari canvi de la visió teòrica de la intervenció governamental ha de fer possible passar d'una concepció «individualista» a una d'«institucionalista», d'una de «drets dels ciutadans» a una altra d'«obligacions de les institucions» en el pla de la política lingüística. Caldrà passar, igualment, d'una llei de normalització que regula bàsicament aspectes dependents estrictament de la pròpia Generalitat a una altra que reguli l'ús lingüístic general del conjunt de les institucions que operen a Catalunya, ja siguin de dependència oficial o no-oficial. Aquesta regulació de l'ús lingüístic hauria de fonamentar-se ja avui, com a mínim, en la norma general que tots els missatges escrits «fixats» fossin en català o bé en català —de forma preeminent— i en castellà (o altres codis). Els missatges orals o escrits personalitzats s'haurien de guiar probablement encara —en aquesta fase del procés— per la tria que fes l'usuari o ciutadà, el qual tindria el dret de ser *correspost* per la institució en l'idioma que el primer hagués usat. Totes aquestes noves disposicions s'haurien de fer en un marc de cooperació administració-institucions no-oficials i de facilitació per part dels poders públics dels canvis que caldria dur a terme (tècnics que programin el procés en les grans empreses, codificació lingüística, reciclatge i formació del personal, infraestructures i materials, etc.).

La re-situació de l'organisme central de la política lingüística al Departament de Presidència fóra també una mesura encertada que permetria convertir l'actual DGPL en una «Direcció Interdepartamental de Política Lingüística» (DIPL), al si

de la qual podria preveure's la imprescindible creació d'una unitat d'estudis i planificació, encarregada no només de la recerca del «seguiment del procés de normalització —tasca actual assignada a l'ISC— sinó de la ineludible *imaginació*, avaluació i planificació de les grans estratègies d'actuació en tots els aspectes que afectin l'ús lingüístic, present i futur. L'actuació planificada i coordinada de *tots* els Serveis de la futura DIPL, fruit de les decisions estratègiques preses en base als estudis fets per la unitat esmentada en l'apartat anterior, hauria d'incidir en els sectors fonamentals esmentats al llarg d'aquest text amb cooperació amb els Ajuntaments i Consells Comarcals en la fase executiva. La col·laboració eficaç amb les Universitats i centres de recerca de Catalunya que pogués fer possible el màxim aprofitament de tots els sabers útils per a les accions de política lingüística hauria de ser també, com hem dit, un objectiu irrenunciable.

Paral·lelament a tot aquest procés de maximització i rendibilització de tot allò ja possible dins dels actuals marcs legals fonamentals —l'Estatut d'Autonomia i la Constitució—, els centres de creació de pensament i els òrgans de poder polític de tota l'àrea lingüística catalana haurien de considerar com a objectiu bàsic l'examen crític de les disposicions que sobre matèria lingüística contenen aquells. Tota aquesta anàlisi hauria de concloure amb l'articulació de les propostes de reforma que fossin considerades necessàries per a una convivència més igualitària i estable de les diferents comunitats lingüístiques actualment integrades en l'Estat espanyol que permetés l'assoliment dels objectius de normalització lingüística desitjats per a la llengua catalana.

Aquest procés de normalització lingüística es juga, doncs, en dos plans interrelacionats estretament, el de la població i el de les institucions. Tot i que són els individus els que assequen la reproducció natural i futura de la llengua, cal no deixar només en les seves mans el pes de la transformació de la situació. Tal com ensenya l'experiència del passat, cal actuar igual-

ment i de forma principal damunt de les estructures de poder de les societats si es vol modificar l'evolució històrica dels processos culturals. Intervenir-hi eficaçment i ordenadament, i de forma que s'evitin alhora riscos i improvisacions inútils o bé anquilosament i inoperància, és la feina de la planificació sociolingüística.

Annex

Alguns suggeriments per avui mateix

1. ÚS OFICIAL

a) Continuació efectiva de l'extensió de l'ús del català en totes les activitats, tant de destinació externa com interna, en tots els organismes dependents de la Generalitat de Catalunya.

b) Impulsió i cooperació en l'augment de l'ús del català en tot el conjunt de l'administració perifèrica de l'estat i en l'àmbit judicial, si més no en les comunicacions externes (que inclouen, és clar, rebre i respondre les dels individus).

c) Impulsió i cooperació eficaç amb les societats semipúbliques d'abast estatal (Telefònica, Ibèria, etc.) per fer avançar la presència i l'ús del català, si més no en les comunicacions exteriors.

d) Coordinació efectiva amb l'administració local en totes les activitats destinades a la promoció del català, tant pel que fa a les mateixes administracions municipals com a les entitats privades de les localitats. (Acabar amb l'excessiu localisme mancat de coordinació i cooperació efectiva dels darrers anys.)

2. ENSENYAMENT

a) Estudi global de la millor política lingüística escolar —segons els diferents nivells— per al moment actual, tenint

en compte: 1. La importància de l'ordre d'ús dels codis en el temps (potser caldria que fos primer català i *després*, si de cas, castellà) per a l'establiment de la llengua de les converses entre els alumnes; 2. La distribució demolingüística de la població (que potser farà demanar polítiques diferenciades segons si hi ha majoria del GL1Ct o bé del GL1Cst); 3. El nou marc europeu i les seves repercussions lingüístiques (imaginar polítiques innovadores que puguin assegurar un políglotisme eficaç de la població de Catalunya, necessari en la nova època transnacional); i 4. En general, el principi que l'adquisició i pràctica dels codis depèn del seu ús i no de la seva «assignaturització».

3. MITJANS DE COMUNICACIÓ I NOVES TECNOLOGIES

a) Estudiar les possibilitats que puguin haver-hi encara d'aconseguir que les televisions privades emetin prioritàriament la seva programació en català a les hores de màxima audiència.

b) Veure les possibilitats de la televisió per cable i aprofitar-les per a l'extensió de l'ús del català.

c) Promoure la difusió de vídeos doblats en català.

d) Intervenció efectiva sobre el món radiofònic de dependència privada fins a aconseguir que el català sigui l'idioma prioritari de les emissores que transmeten a Catalunya, en especial les de gran audiència. (Cal superar la possible visió de minoria i de «reserva» que pugui fer veure com a satisfactori i suficient el fet de tenir el «nostre» canal, la «nostra» emissora, etc.)

e) Imaginar alternatives que puguin fer front a la futura multiplicat de canals de TV (per exemple, creació d'un canal infantil i juvenil de TV, població altament prioritària per a la normalització del català).

f) En general, dedicar la necessària atenció a la promoció de cultura infantil i juvenil en català.

g) Seguiment atent de les innovacions tecnològiques per

tal d'incorporar-hi el català. Plantejar-se la presència del català en la informàtica.

4. MÓN ECONÒMIC I LABORAL

a) Aprofundiment de les converses amb les organitzacions patronals i sindicals per a l'estudi de les possibles actuacions més eficaces per anar canviant la llengua de treball. Establir l'estat de la qüestió segons els diferents sectors a base d'estudiar les comunicacions interiors i exteriors de les organitzacions i les definicions de la realitat pertinents dels seus responsables.

b) Anar orientant potser més cap a les institucions els cursos per a adults. Imbricar-los en plans generals de canvi en empreses concretes i especialitzar-ne, si cal, el contingut.

c) Resoldre el tema de l'atenció en català i de la seva presència en la retolació, cartells, etiquetatge, opuscles informatius, etc., de dependència privada. Incidència efectiva en el camp de la publicitat. Estudi de les regulacions i accions necessàries per a una ràpida transformació de la situació.

d) Avançar més en la formació de personal preparat per a l'assessorament i cooperació amb les institucions privades en el canvi dels comportaments lingüístics.

5. CATALUNYA I LA RESTA DE L'ESTAT

a) Impugnació de la situació de desigualtat lingüística en el pla dels òrgans centrals de l'estat comú. Reclamar, com a mínim, el dret individual a comunicar-se en català amb l'administració central i a ser-hi respost, i, igualment, l'ús efectiu del català en els àmbits legislatius i de disposicions governamentals. Inici del debat i estudi de possibles regulacions.

b) Donat que moltes de les comunicacions de dependèn-

cia privada que arriben a la població de Catalunya poden no procedir del propi territori sinó d'altres zones de l'estat, caldria estudiar les regulacions necessàries del fet multilingüe per part dels òrgans centrals espanyols i iniciar-ne el debat públic —generalment previ a la traducció en accions polítiques.

6. RECERCA I FORMACIÓ PER A LA INTERVENCIÓ

a) Establiment urgent d'un pla mínim de recerques bàsiques —tant descriptives com conceptuals i teòriques— que permetés conèixer a fons la realitat, en especial pel que fa a les comunicacions institucionalitzades, i orientés les tasques d'imaginació de les intervencions.

b) Promoció de la cooperació eficaç amb els departaments universitaris més directament implicats en la problemàtica lingüística i sociolingüística. Coordinació dels treballs. Atorgament d'ajuts per poder disposar a Catalunya de la informació bibliogràfica internacional més pertinent per a la problemàtica catalana. Concessió de beques per a recerca i formació a l'estranger. Impulsió de titulacions universitàries adequades.

Referències bibliogràfiques

ARACIL, Lluís V.

1982 «Projecte per a una Institució per a l'ús del català», dins de: *Papers de Sociolingüística*. Barcelona, Eds. de la Magrana, pp. 219-228.

BASTARDAS I BOADA, Albert.

1986 «Indicacions i suggeriments per a l'elaboració de plans generals i específics d'extensió de l'ús del català», *Revista de llengua i dret* 7 (juny), pp. 179-184.

1987 «El canvi dels comportaments lingüístics de dependència no-oficial: problemàtica i línies d'actuació», *Revista de llengua i dret* 10 (desembre), pp. 117-124.

1988 «La normalització lingüística: l'extensió de l'ús», dins de: BASTARDAS, A., & J. SOLER (eds.), *Sociolingüística i llengua catalana*. Barcelona: E. Empúries, pp. 187-210.

COMHAIRLE NA GAELGE.

1974 «Implementing a language policy», dins de: FISHMAN, Joshua A. (ed), *Advances in Language Planning*. The Hague: Mouton, pp. 527-553.

CORBELL, Jean-Claude.

1980 *L'aménagement linguistique du Québec*. Montréal: Guérin.

DE BONO, Edward.

1985 *Tácticas. Arte y ciencia del éxito*. Esplugues: Plaza & Janés.

DION, Léon.

1981 «L'État, la planification linguistique et le développement national», dins de: Office de la Langue Française, *L'État et la planification linguistique*. Québec: Gouvernement du Québec, pp. 13-35.

GENERALITAT DE CATALUNYA, DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT.

1984 *El coneixement del català entre els alumnes d'EGB, BUP i FP*.

Barcelona: Departament d'Ensenyament, Secretaria General.

MACNAMARA, John.

- 1971 «Successes and Failures in the Movement for the Restoration of Irish», dins de: RUBIN, Joan & B. H., JERNUDD (eds.), *Can Language Be Planned?* Honolulu: The University Press of Hawaii, pp. 65-94.

NINYOLES, Rafael L.

- 1975 *Estructura social y política lingüística*. Valencia: F. Torres.